

Kiinan voimakas nousu runsaassa kahdessakymmenessä vuodessa on dramaattisesti muuttanut Itä-Aasian ja laajemminkin koko Aasian taloudellista ja poliittista tilannetta. Kaksi keskeistä kysymystä seuraa Kiinan ripeästä voimistumisesta:

1 Kuinka pitkään Kiinan taloudellinen voimistuminen voi jatkua?

Tämä kysymys on tärkeä, koska yhteiskuntavakaus riippuu taloudellisesta kasvusta ja siitä seuraavasta kansalaisten elintason noususta. Jos talous ei kasva, järjestelmä murtuu monien ristiriitaisuuksiensa alle.

2 Mitkä ovat Kiinan prioriteetit kansainvälisessä yhteisössä?

Muille maille on oleellista tietää, pyrkiikö Kiina muuttamaan kansainvälisellä areenalla toimimisen pelisääntöjä vai tyytyykö se noudattamaan olemassa olevia normeja. On selvää, että voimistuva Kiina jo kokonsa vuoksi muuttaa kansainvälistä yhteisöä, mutta on ennenaikaista arvioida, millä tavalla muutos tapahtuu, ja ohjataan sitä.

Todennäköisin kehitys

Kun tarkastelee todennäköisintä kehitystä Itä-Aasiassa vuoteen 2030 mennessä, seuraavat tekijät ovat ratkaisevia:

- Kiinan kyky hallita yhteiskunnallisia ristiriitoja sekä ennakoimattomia kriisejä
- Kiinan ja Taiwanin halu ja kyky ratkoa erimielisyytensä Taiwanin tulevasta asemasta
- Pohjois-Korean kyky pysyä vakaana ja ulkopuolisten halu sietää pohjois-korealaisten pyrkimykset kehittää ydinaseita
- Yhdysvaltain näkemys omista turvallisuusintresseistään Itä-Aasiassa
- Kiinan ja Japanin suhteiden kehittyminen.

Ennakoimattomien kriisien joukkoon kuuluvat esimerkiksi vuoden 2004 sarsin tapainen vakava epidemia tai saman vuoden tsunamin tapainen luonnonkatastrofi. Kiinan johdon kyky toimia kriisissä on heikko; tähän palataan tuonnempana.

On todennäköistä, että Kiina pysyy vakaana vuoteen 2030 asti, mikäli vakaudella käsitetään poliittisesti yhtenäistä Kiinaa, jossa päällisin puolin vallitsee yhteiskuntarauha. Kiinan hajoaminen osiin ei ole todennäköistä. Sen sijaan on odotettavissa, että nykyinen talouskasvu ei jatku seuraavaa kahta vuosikymmentä nykyisellä noin 10 prosentin vuosivauhdilla. Tämän päivän ennustuksia Kiinan talouden suuruudesta ja Kiinan merkityksestä maailmantaloudessa voidaan pitää liioiteltuina. Syitä talouskasvun väistämättömään hidastumiseen on monia: tärkeimpiä ovat yhteiskunnalliset levottomuudet, sähkön riittämättömyys, väestön ikääntymisestä johtuvat elatus- ja terveydenhuoltokulut sekä ympäristösaasteiden aiheuttamat terveydenhuoltokulut ja vaikutukset viljelymaan kokoon. Seuraavassa näitä käsitellään lyhyesti.

Jo tällä vuosikymmenellä ja yhä useammin 2010- ja 2020-luvuilla vakavat yhteiskunnalliset levottomuudet aika ajoin uhkaavat Kiinan yhteiskuntarauhaa ja vaikuttavat välillisesti maan taloudelliseen kehitykseen. Levottomuuksia syntyy, kun tyytymättömät kansalaiset osoittavat mieltään milloin yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta, milloin virkamiesten korruptoituneisuutta, maksamattomia palkkoja tai ympäristösaasteiden terveyshaittoja vastaan. Aika ajoin mielenilmaukset muuttuvat hallitsemattomiksi mellakoiksi ja yleiseksi protestiksi kommunistisen puolueen hallintoa vastaan. On todennäköistä, että mellakoiden syttyessä Kiinan viranomaiset palauttavat järjestyksen käyttäen voimatoimia. Lisäksi viranomaiset turvautuvat edelleen samantapaisiin ankariin kurinpitotoimenpiteisiin kuin tänä päivänä estääkseen kansallisen tai edes yhden maakunnan käsittävän protestiliikkeen synnyn. Oppositiopuoluetta ei sallita; kaikki puolueen yksinvaltaa julkisesti vastustavat henkilöt määrätään vankilaan, työleirille tai teloitettavaksi. On epätodennäköistä, että kommunistisen puolueen johtajat avaavat poliittista päätöksentekoprosessia laajemmalle joukolle kansalaisia, sillä he pelkäävät sen johtavan heidän yksinvalta-asemansa menettämiseen. Neuvostoliiton esimerkki kauhistuttaa. Puoluejohto jatkaa näennäisiä poliittisia uudistuksia säilyttäen kuitenkin kaiken vallan puolueella.

Niin kauan kuin talouskasvu jatkuu voidaan olettaa keskiluokan kasvavan. Niin kauan kuin keskiluokkaisten ja hyvin toimeentulevien etuja ei uhata, suurin osa ei katso etujensa mukaiseksi liittyä tyytymättömien kansalaisryhmien kanssa samaan rintamaan ja nousta vastustamaan hallitsijoita. Kommunistisen puolueen läheisimpiä liittolaisia ovat juuri keskiluokkaiset ja rikkaat kansalaiset, jotka ovat hyötyneet eniten uudistuspolitiikasta. Päinvastoin kuin muissa viime vuosikymmeninä nopeasti demokratisoituneissa itäaasialaisissa yhteiskunnissa, esimerkiksi Etelä-Koreassa ja Taiwanissa, Kiinassa keskiluokka ei pane alulle demokraattisempaa hallintomuotoa vaativaa kansalaisliikettä. Syy on Kiinan valtava maaseutuväestö, jonka koulutustaso on kovin alhainen. Suurin osa keskiluokkaisista pelkää demokratian tuovan kaaosta ja enemmistövallan maalla asuville.

Talouskasvun jatkuminen riippuu maailmantalouden kehityksestä ja Kiinan viranomaisten taidosta toteuttaa monia rakenteellisia uudistuksia, mutta myös oleellisesti Kiinan sähköntuotantokyvystä. Viime aikoina tiedotusvälineissä on kirjoitettu paljon

Kiinan pyrkimyksestä turvata energiansaantinsa ulkomailta ja siitä koituvista seurauksista muun muassa maailman öljymarkkinoilla. Vähemmälle huomiolle on jäänyt Kiinan tarve rakentaa uusia voimalaitoksia. On arvioitu, että jotta Kiina voisi jatkaa tämänhetkistä talouskasvuvauhtiaan, sen tulisi nelinkertaistaa sähkötuotantokapasiteettinsa vuoteen 2030 mennessä (360GW:sta 1220 GW:iin). Tämän on arvioitu vaativan kahden triljoonan Yhdysvaltain dollarin arvoisia investointeja seuraavan 20–25 vuoden aikana.¹⁰ Kun otetaan huomioon Kiinan monet valtavat rahasummit, vaativat haasteet, ajatus tämänsuuruisesta investoinnista sähköntuotantoon on epärealistinen. Näin ollen jo pelkästään energian riittämättömyyden vuoksi on todennäköistä, ettei talouskasvu jatku tämänhetkistä vauhtia.

Tämän ja jo mainittujen ajoittaisten yhteiskunnallisten levottomuuksien seurausten ohella talouskasvua hidastavat seuraavan 25 vuoden ajan sekä erittäin vakavien ympäristöongelmien että väestön ikääntymisen vaikutukset Kiinan taloudelliseen tuottavuuteen. Jo tänä päivänä ympäristötuhojen vaikutusten arvioidaan maksavan Kiinalle noin 10 prosenttia sen bruttokansantuotteesta. Kymmenessä vuodessa Kiina on jo menettänyt 8 miljoonaa hehtaaria viljelymaata saasteiden vuoksi; joka vuosi tuhoutuu 200 000–300 000 hehtaaria. Vesien saastuminen on vielä viljelymaiden supistumistakin vakavampi ongelma.¹¹ Väestön ikääntyminen vaikuttaa sekin taloudelliseen tuottavuuteen. Vuonna 2025 yli 60-vuotiaiden kiinalaisten osuus väestöstä on arviolta kolme kertaa suurempi kuin tänä päivänä (nyt 7 %, v. 2025 n. 21 %), mikä aiheuttaa huomattavia yhteiskunnallisia menoja.

Beijingin ja Taipeiin johtajat eivät välttämättä saavuta yhteisymmärrystä Taiwanin lopullisesta asemasta vuoteen 2030 mennessä, mutta on todennäköistä, että seuraavan kahden vuosikymmenen aikana he ryhtyvät keskustelemaan asiasta. On odotettavissa, että aseellisilta konflikteilta välttyään, vaikka aika ajoin suhteiden voidaan odottaa kiristyvän. Lisäksi Taiwanin ratkaisematon asema säilyy Kiinan ja Yhdysvaltain suhteiden kipupisteenä.

Pohjois-Korean mahdollisesta ydinaseohjelmasta jatketaan kansainvälisiä neuvotteluja vuosia pääsemättä selville, onko Pohjois-Korealla todellisuudessa kykyä rakentaa ydinpommi. Sen sijaan Pohjois-Korean valtion luhistuminen on todennäköistä seuraavan kahden vuosikymmenen aikana. Pahentuva nälänhätä ajaa pohjoiskorealaisia rajan yli Koillis-Kiinaan ja jopa Etelä-Koreaan. On todennäköistä, että jossain vaiheessa maan armeija syöksee Kim Jong-ilin vallasta. Tämä aiheuttanee hetkellisesti jännitteitä koko Itä-Aasian alueella, mutta jännitteet tuskin purkautuvat sotilaalliseksi selkkaukseksi. Sen sijaan valtaiset pakolaistulvat aiheuttavat ongelmia Etelä-Korean ja Koillis-Kiinan talouskehitykselle. Uuden Pohjois-Korean johdon myötä erakkomaan asteittainen avautumisprosessi pääsee käyntiin. Koreat ottavat askeleita jälleenyhdistymisen tiellä, vaikka muodollista yhdistymistä ei saavutettane 20 vuodessa.

10 The New Global Puzzle, ss. 156–157.

11 The New Global Puzzle, s. 83.

Kiinan sotilaallinen voimistuminen muodostaa Yhdysvalloille haasteen. Tapa, jolla Yhdysvallat päättää vastata tähän haasteeseen seuraavan 20 vuoden aikana, on suuntaa-antava ja hyvin ratkaiseva vuoden 2030 jälkeistä aikaa silmällä pitäen. Vuoteen 2030 asti tai ainakin 2020-luvun jälkipuoliskolle saakka Beijing jatkaa nykyistä Yhdysvaltain-politiikkaansa. Se tarkoittaa, että Kiina pyrkii ylläpitämään hyviä suhteita Yhdysvaltoihin: Kiina välttää kaikin tavoin asettumasta poikkiteloin Yhdysvaltain kanssa – tässä poikkeuksen muodostaa Kiinan kansallisintresseihin elintärkeänä lukeutuva Taiwanin kysymys. Kiina myös sietää (toisten asiantuntijoiden mukaan puoltaa) Yhdysvaltain joukkojen läsnäoloa Itä-Aasiassa, koska nämä joukot auttavat ylläpitämään alueen vakautta. On hyvin todennäköistä, että viimeistään vuoden 2030 jälkeen Beijing haluaa, että Kiina yksin hallitsee Itä-Aasian aluetta ja toivoo Yhdysvaltojen vetävän joukkonsa alueelta. Se, minkälaisen suhteen suurvallat ovat siihen mennessä rakentaneet, vaikuttaa tapaan, jolla tämä dilemma ratkaistaan.

Kiinan ja Yhdysvaltojen suhteiden kehitys seuraavan kahden vuosikymmenen aikana heijastaa samanlaista kahtiajakosuutta kuin tänäkin päivänä. Toisaalta taloudellinen integroituminen syvenee ja maat hyötyvät entistä enemmän keskinäisestä yhteistyöstä pyrkiessään ratkaisemaan monia kansainvälisiä kysymyksiä. Toisaalta epäluulo vastapuolen pyrkimyksiä kohtaan lisääntyy. Washingtonissa on jo nyt valtavirtaan kuuluvia poliittisia päätöksentekijöitä, joiden mielestä Kiina uhkaa Yhdysvaltain kansallisia intressejä, ja siksi Washingtonin tulisi kaikin tavoin hidastaa tai jopa estää Kiinan voimistuminen. Beijingissä on niin ikään ryhmittymiä, jotka katsovat että Washingtonin tavoite on estää Kiinan modernisaatio ja että tulevaisuudessa yhteentörmäys maiden välillä muun muassa Taiwanin kysymyksessä on väistämätön. On todennäköistä että nämä toistaiseksi vähemmistöön kuuluvat ryhmittymät molemmissa pääkaupungeissa eivät sanele maiden politiikkaa, kunhan esimerkiksi jännitys Taiwanin salmessa ei eskaloitu tai Kiinan ja Japanin välillä syty vakavaa yhteydenottoa. Tällainen tilanne voisi syntyä, jos Senkaku/Diaoyu-saarten vuoksi syttyy pienimuotoinen aseellinen yhteenotto Kiinan ja Japanin välillä. Näin voi käydä seuraavan 20 vuoden aikana. Toimet, joihin Washington ryhtyy tällaisen selkkauksen yhteydessä, olisivat käänteentekeviä Kiinan ja Yhdysvaltojen suhteelle.

Vuoteen 2030 ulottuvan jakson aikana Kiinan ja Japanin suhteet kehittyvät nekin kahdenlaisia raiteita pitkin. Maiden keskinäinen taloudellinen riippuvuus kasvaa, mutta toisaalta poliittinen kitka maiden välillä lisääntyy. Historiassa ei ole koskaan aikaisemmin ollut nykyisen kaltaista tilannetta, jolloin sekä Kiina että Japani olisivat vahvoja. Kummallekin maalle prosessi, jonka myötä osapuolet oppivat sietämään toisiaan, on vaikea ja sisältää kansalaisten tunteita kuohuttavia päätöksiä. On todennäköistä, että Yhdysvaltain myötävaikutuksella maiden huonot välit eivät kuitenkaan ennen vuotta 2030 purkaudu sotilaalliseksi konfliktiksi. Jännite maiden välillä pysyy voimakkaana seuraavat kaksikymmentä vuotta myös sen vuoksi, että Japani ottaa useita askeleita, joiden seurauksena se itsenäistyy Yhdysvaltain holhouksesta

ja ylläpitää avoimesti omia puolustusvoimia. (Vuoden 2030 jälkeen Kiinan ja Japanin suhde saattaa muodostua rauhan säilymisen kannalta vielä olennaisemmaksi kuin Yhdysvaltain ja Kiinan suhde.)

Kiinaa voi kuvata seuraavan 20 vuoden ajan voittopuolisesti status quo -valtioksi. Se ei pyri radikaalisti muuttamaan nykyisiä kansainvälisen yhteisön pelisääntöjä vaan pyrkii vaivihkaa saamaan niihin itselleen suotuisia muutoksia. Yhdysvaltoja Kiina ei haasta, vaikka aina tilaisuuden tullen tekee selväksi, ettei hyväksy Yhdysvaltain demokraattisia arvoja painottavaa ulkopoliittikkaa. Näennäisesti Kiina pitää vuoteen 2030 asti kiinni periaatteesta, ettei se puutu toisen maan sisäisiin asioihin hyväksymättä kuitenkaan sitä tosiasiaa, että yksinomaan taloudellisella toiminnallaan (mm. investoinneilla) se jo vaikuttaa toisen maan asioihin.

Kiinan ja Venäjän suhteet säilyvät todennäköisesti virallisella tasolla hyvinä seuraavat kaksi vuosikymmentä. Maiden johtajat katsovat hyödylliseksi vastustaa yhteisrintamassa Yhdysvaltain hallitsevaa asemaa. Kumpikin puoltaa moninapaisen kansainvälisen asetelman muotoutumista. Tosin Kiina välttää provosoimasta Washingtonia, ja siksi Beijingillä on taipumus jättäytyä Moskovan varjoon kun täytyy ottaa kantaa Washingtonin näkökulmasta tärkeisiin kysymyksiin. Venäjä säilyttää myös asemansa merkittävänä aseiden toimittajana. Näennäisestä strategisesta kumppanuudesta huolimatta historiasta periytyvä epäluulo säilyy pohjavireenä maiden välisessä suhteessa.

Aivan tarkastelujakson lopussa ja todennäköisesti vuoden 2030 jälkeen Kiinan ja Venäjän suhteet huononevat, joskaan tuskin konfliktin asteelle. Jo tänä päivänä kiinalaiset ja venäläiset eivät pääse sopuun muun muassa energia-alalla tarvittavasta yhteistyöstä. Juuri kiinalaisten energiantarve on keskeisellä sijalla, kun suhteet kiristyvät tarkastelujakson loppuvuosina. Sekä Moskovassa että Beijingissä on asiantuntijoita, jotka katsovat että pitkällä tähtäimellä maat ovat toistensa vihollisia.

Ennakoitua parempi kehitys

Ennakoitua parempi kehitys syntyisi mikäli Kiinan talouskasvu jatkuisi seuraavat kaksi vuosikymmentä yhtä voimakkaana kuin viimeiset kaksi vuosikymmentä. Alle kahdella US-dollarilla toimeentulevien ihmisten määrä olisi saatu puolitettu nykyisestä viidestä sadasta miljoonasta ja 20 prosenttia väestöstä lukeutuisi keskiluokkaan (nyt noin 10 prosenttia). Siinä vaiheessa kun ripeä talouskasvu olisi jatkunut viidettäkymmenettä vuotta Kiinan johto voisi kokea asemansa kylliksi turvatuksi, että se tohtisi toteuttaa aitoja poliittisia uudistuksia. Mikäli edes suuri osa kansalaisista kokisi, että heidän sallitaan vaikuttavan poliittiseen päätöksentekoon, todennäköisessä skenaariossa ennakoitujen yhteiskunnallisten levottomuuksien haittavaikutukset olisivat pienemmät. Kiinan asteittainen kehitys poliittisesti avoimempaan suuntaan loisi edellytykset demokraattisten perinteiden juurtumiselle seurantajakson jälkeisinä vuosikymmeninä.

Ennakoitua parempi kehitys voisi perustua Kiinan ja Intian yhteistyön merkittävään vahvistumiseen. Jos nämä kaksi maata, joiden talous kasvaa ripeästi ja joiden taloudet joissain kohdin täydentävät toisiaan, löytäisivät toisensa paitsi taloudellisesti myös poliittisesti, syntyisi uusi kansainvälinen tilanne. Yhdessä Kiina ja Intia voisivat aidosti muuttaa kansainvälisiä pelisääntöjä kehitysmaille suotuisampaan suuntaan. Yhdessä nämä kaksi jättivaltiota voisivat myös haastaa Yhdysvaltain hegemonian. Poliittisen yhteisymmärryksen löytäminen on kuitenkin epätodennäköistä.

Ennakoitua huonompi kehitys

Yllä kuvattu todennäköisin kehitys perustuu olettamukseen, jonka mukaan ennustamattoman kriisin sattuessa Kiinan johto kykenee toimimaan tavalla, jonka kommunistisen puolueen valtaa tukevat eturyhmät (keskiluokka ja varakkaat) tukitsevat tehokkaaksi ja oikeutetuksi. Jos vakavan epidemian levitessä tai luonnonkatastrofin seurauksia hoidettaessa viranomaiset lamaantuvat tai toimivat tavalla, jonka eturyhmät tuomitsevat etujensa vastaiseksi, nämä kommunistisen puolueen hallintoa normaaleissa oloissa sietävät ryhmät voivat liittyä yhteen jo valmiiksi tyytymättömien vähäosaisten ja työttömien kanssa vastustamaan puoluetta. Ihmisten terveyteen kohdistuva uhka vuoden 2004 sars-kriisin aikana oli esimerkiksi tilanteesta, jossa kansalaiset kokivat olevansa samassa veneessä asemastaan ja tulotasostaan riippumatta.

Kiina on osoittanut useaan otteeseen viime vuosien aikana heikkoutensa kriisinhallinnassa: huonosti hoidettuja kriisitilanteita ovat sarsin lisäksi olleet muun muassa Kiinan ja Yhdysvaltain välillä syntynyt diplomaattinen kriisi amerikkalaisen EP-3-tiedustelukoneen laskeuduttua Hainanin saarelle 2001, vakava öljyvuoto Koillis-Kiinassa vuonna 2005, Kiinan viranomaisten kieltäytyminen kommentoimasta sääsatelliitin ampumista tammikuussa 2007. Ministeriöiden ja muiden valtion laitosten välinen kommunikaatio on hyvin heikkoa. Kiinalaisten viranomaisten keskuudessa elää edelleen voimakkaasti asenne, jonka mukaan on parempi olla tekemättä mitään, koska silloin ei ainakaan joudu virheellisestä teosta vastuuseen. Kiinan heikko kriisinhallintakyky on suurin epävarmuustekijä, kun pyrkii ennustamaan maan johdon mahdollisuuksia pysyä vallassa seuraavat kaksi vuosikymmentä.

Mikäli Kiinan johto vakavan kriisin sattuessa epäonnistuu liittolaisryhmiensä silmissä ja saa vastaansa laajoista kansalaispiireistä muodostuvan yhteisrintaman, seuraa verisiä yhteenottoja virkavallan ja kansalaisten välillä. Epävakaa jakso voi kestää useita vuosia. Jos Kiinan johto ei pääse yksimielisyyteen toimintatavoista kriisin (kriisien) laukaisemiseksi, voi syntyä useita valtakeskuksia. Tällaisessa tilanteessa sisällissotakaan ei ole poissuljettu vaihtoehto.

Ennakoitua huonompaan kehitykseen kuuluu väistämättä aseellinen konflikti Taiwanin salmessa. Taiwanin tuleva asema on tulenarka asia kummallekin osapuolel-
le.

lelle ja siksi ensi alkuun mitättömältä vaikuttavan kriisin seurauksena voi syntyä hallitsematon tilanne. Tämä on mahdollista, mikäli Kiinan talouskasvu hidastuu tai tyrehtyy ja Kiinan johtajat kokevat tarkoituksenmukaiseksi siirtää kansalaisten huomion kotimaisista ongelmista.

Vaikutukset Suomeen

Todennäköisimmässä skenaariossa Kiina pysyy pääasiallisesti vakaana ja maan talouskasvu jatkuu, joskaan ei samassa tahdissa kuin tänä päivänä. Suomalaisten Kiinaan etabloituneiden yritysten kannalta tämä on tärkeätä; juuri taloudelliset haittavaikutukset olisivat suomalaisille vakavin seuraus Kiinan epävakaudesta.

Kansainvälisen politiikan areenalla Suomi joutuu osana EU:ta entistä selkeämmin hyväksymään Kiinan kasvavan vaikutuksen. Tarkastelujakson loppuun mennessä EU:n ja Kiinan väliset suhteet voivat hyvinkin noudattaa samantapaisia vuoristoradan liikkeitä kuin Kiinan ja Yhdysvaltojen suhde tänä päivänä. Kuherruskuukausi EU:n ja Kiinan välillä osoittaa päättymisen merkkejä jo tämän vuosikymmenen lopussa. Suomen (ja ylipäänsä EU:n) on tulevana vuosikymmeninä entistä vaikeampaa ummistaa silmät Kiinan toimista maissa, joissa syyllistytään räikeisiin ihmisoikeusloukkauksiin (mm. Sudan, Myanmar/Burma). Lisäksi riidat immateriaalisten oikeuksien valvonnan laiminlyönnistä Kiinassa, tuotteiden kopioinnista, kyseenalaisista tariffeista ja niin edelleen hiertävät suhdetta yhä enemmän.

Suomen kannalta "ennakoitua parempi kehitys" merkitsisi Aasian tarjoavan vielä otollisemmat markkinat suomalaisille vientiyrityksille. Toisaalta se merkitsisi myös sitä, että kiinalaiset ja intialaiset tiedemiehet ja insinöörit haastaisivat suomalaisten etumatkaa tieteessä ja teknologia-alalla.

Suomen kannalta "ennakoitua huonomman kehityksen" vakavimmat seuraukset olisivat talouteen kohdistuvien haittojen ohella epidemian leviäminen. Sen mahdollisuus ei ole poissuljettu, kun muistaa Kiinan viranomaisten heikon kriisinhallintakyvyn sekä Kiinan maaseudulla vallitsevan alkeellisen terveydenhuoltotason.